

ERZİNCAN-KEMALİYE (EĞİN) SIRA GEZME SOHBET TOPLANTILARI VE “EĞİN FASIL GRUBU”

Sagıp ATLI*

ÖZET

Geleneksel sözlü kültürün yaşatılması, sürekliliğinin sağlanması ve yeni nesillere doğru bir şekilde aktarılması bakımından sohbet toplantıları önemli bir yere sahiptir. Sohbet toplantıları, Türkiye'nin farklı bölgelerinde; “Barana, Kürsübaşı, Yârân, Erfene/Ferfene, Oturak Âlemleri, Sıra Yârenleri, Cümbüş, Oda Sohbetleri, Sıra Gecesi, Gezek, Sıra Gezme, Velime Geceleri (Eyvan Geceleri), Ateş Gezmesi (Birikme Geceleri), Oturmah” gibi çeşitli isimlerle, Türkiye dışında da; “Geşdek, Coro Bozo, Meşrep, Konuşma ve Muhabbet” gibi farklı adlarla bilinmektedir. Farklı bölgelerde aynı veya değişik isimlerle bilinen sohbet toplantıları, bölgelerin sahip oldukları sosyokültürel yapılarına bağlı olarak benzer ya da farklı uygulamalarla sürdürülmüştür. Çalışmamızın konusunu meydana getiren Sıra Gezme sohbetleri, Erzincan'ın Kemaliye ilçesinde icra edilen bir gelenektir. Günümüzde geleneksel yapısı içerisinde sürdürülmeyen bu toplantılar, “EğİN Fasil Grubu” tarafından sadece musikî yönüyle devam ettirilmektedir. Bu yazıda, ilk önce sohbet toplantıları hakkında genel bir bilgi verdikten sonra, konuyla ilgili Kemaliye’de yaptığımız alan araştırması ve diğer çalışmalardan elde edilen veriler; “Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının Gelişimi ve Güncel Durumu”, “Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının Genel Özellikleri”, “Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının İcra Düzeni” ve “Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının İşlevleri” başlıkları altında incelenecektir. İkinci başlık altında; toplantıların üyeleri ve yönetim yapısı, katılma şartları, kuralları, zamanı, mekânı, oturma düzeni, toplantı çeşitleri, giyim-kuşam âdâbı, sofrâ âdâbı ve cezaları değerlendirilecektir. Son olarak derleme, araştırma ve inceleme neticesinde ulaşılan verilere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Erzincan-Kemaliye, Sohbet Toplantısı, Gelenek, Sıra Gezme, EğİN Fasil Grubu.

ABSTRACT

In terms of the Sohbet meetings has an important place in keeping oral traditional culture alive, ensuring continuity and transferring correctly to the new generation. In different regions of Turkey it is known such as: “Barana, Kürsübaşı, Yârân, Erfene/Ferfene, Oturak Âlemleri, Sıra Yârenleri, Cümbüş, Oda Sohbetleri, Sıra Gecesi, Gezek, Sıra Gezme, Velime Geceleri (Eyvan Geceleri), Ateş Gezmesi (Birikme Geceleri), Oturmah”. Outside of Turkey; it is known diffe-

* Arş. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Halk Bilimi Ana Bilim Dalı, sagipatli@hotmail.com.

rent names such as: “Geşdek, Coro Bozo, Meşrep, Konuşma and Muhabbet”. Sohbet meetings is known by the same or different names in different regions was carried out, depending on the region’s socio-cultural structure, with similar or different applications. Sıra Gezme Meetings the subject of our research, performed in Kemaliye in Erzincan is a tradition. Nowadays, that is not conducted within the traditional structure of meetings is continued with the only musical aspect by “Eğın Fasil Group”.

In this research, after giving general information about the sohbet meetings, we do field research on the subject in Kemaliye and the data obtained from other studies will be examined as titles including Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Meetings, “Development and Current Status of the Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Meetings”, “General Characteristics of Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Meetings”, “The Executive Order of Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Meetings”, “Functions of Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Meetings”. In the second title; the members of meetings and management structure, conditions of participation, rules, times, space, seating arrangements, meeting types, clothing, etiquette, table manners and fines will be evaluated. Finally, the findings obtained as a result of assembly, research and investigation will be included.

Keywords: Erzincan-Kemaliye, Sohbet Meeting, Tradition, Sıra Gezme, Eğın Fasil Group.

İçinde bulunduğu coğrafi yapı ve tarihsel geçmişi itibariyle zengin bir kültüre sahip olan Türkiye’de, kültürel ürünlerin yaşatılması, devamlılığının sağlanması ve yeni kuşaklara doğru bir şekilde aktarılabilmesi için “dost meclisleri” ve “sohbet toplantıları”nın oldukça büyük bir işleve sahip olduğu bilinmektedir. Ortaya çıkış noktası itibariyle aynı kaynağa dayanan sohbet toplantıları, zamanla buldukları bölgelerin yerel değerlerini de bünyelerine katmışlardır. Buna bağlı olarak bu meclis ve sohbet toplantıları çeşitli bölgelerde bazı biçim ve kavram farklılıkları ile değişik şekillerde karşımıza çıkmaktadır (Fedakâr 2011: 21).

UNESCO tarafından 2010 yılında “Somut Olmayan Kültürel Miras” adı altında İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi’ne alınan Türkiye’deki geleneksel sohbet toplantıları, her yörede değişik isim ve uygulamalarla bilinmektedir. Bu sohbet toplantıları Çankırı (Üçok 2002: 35-118), Kastamonu-Tosya (K.K.13), Manisa-Kula (Tosun, 1969: 38-43), Manisa-Soma (İnan 1966: 47) ve Afyon-Sandıklı (K.K.14, 15) “Yâran”; Konya-Akşehir’de “Sıra Yârenleri”(Yüzbaşıoğlu 1952: 635); Kütahya ve yöresinde “Yâren Teşkilatı” (Er 1988); Nevşehir (Eroğlu 1994: 197-203) ve Elazığ’da “Kürsübaşı” (K.K.16, 17, 18); Urfa’da “Sıra Gecesi” (K.K.35, 36, 37); Balıkesir-Dursunbey (Dağlı 1935: 212-216) ve Konya’da (Yakıcı 2010: 94-100) “Barana”; Afyon (Nasrattınoğlu 1976: 40-42), Bursa (K.K.10, 11, 12), Isparta-Senirkent (Erbilek 1941: 287-288) ve Kütahya’da (Uzunoğlu 1950: 222-223) “Gezek”; Sivas (Üçer, 2001: 587-588), Çorum (Ertekin 1940: 824-829), Gaziantep (Ünler 1941: 10), Mardin (Akbıyık 2006: 351-354), Kastamonu (Abdulkadiroğlu 1997: 31-46), Erzincan-Kemaliye (K.K.1, 2, 3) ve Tokat’ta

(Yakupoğlu vd. 1968: 104) “Sıra Gezme”; Gaziantep’te “Oda Sohbetleri” (K.K.19, 20, 21); Gümüşhane, Bayburt (K.K.22, 23, 24), Sivas (Üçer 2001: 587-588), Bolu-Gerede (K.K.19, 20, 21), Sinop-Boyabat (Başoğlu 1980: 20), Tokat-Erbaa Üzümlü (K.K.25, 26, 27), Kırşehir (Öztürk Merdin 2016: 1-10) ve Karabük-Safranbolu’da (Acar 2011: 79-80) “*Ferfene*”; Balıkesir-Pamukçu’da “*Erfene*” (K.K.31, 32, 33, 34); Artvin’de “*Arfana*” ya da “*Harfana*” (Turhan-Tan 2001: 42); Kastamonu’da “*Oturma*” (Abdulkadiroğlu 1984: 5-12) ve “*Oturak*” (Tezcan 1989: 6); Bolu-Mudurnu’da “*Ateş Gezmesi (Birikme Geceleri)*” (Erkut 1958: 46-51); Konya (Kışmir 1966: 9-10) ve Edirne’de “*Helva Sohbetleri*” (Kazancıgil 1993); Diyarbakır’da “*Velime Geceleri (Eyvan Geceleri)*” (K.K.28, 29, 30); Konya (Sural 1963: 3203-3206) ve Aksaray’da (Akbiyık 2006: 346) “*Oturak Âlemleri*”; Bolu-Gerede’de (Yalçın 1944: 55-58) “*Sohbet Toplantıları*”; Ankara ve yöresinde “*Cümbüş*” (Ataman 1973: 315-339); Van’da “*Oturmah*” (Ataman 1973: 316); Ankara-Beypazarı (Yönetken, 2006: 15), Karabük-Safranbolu (Ataman 1994: 44-50), Kırıkkale-Keskin ve Kırşehir’de (Yönetken, 2006: 45) “*Muhabbet (Sohbetleri)*”; Kırşehir’de (Öztürk Merdin 2016: 1-10) “*Helebiş*”; Karabük-Safranbolu’da “*Sıra Âlemleri*” (Acar 2011: 77-78); Isparta ve Antalya’da “*Kef (Keyif)*” (Ataman 1973: 316) adı ile bilinmektedir.¹

Türkiye dışındaki sohbet toplantıları ise Kırgızistan’da “*Coro Bozo*” (Arstanbek, 2004: 74-79’tan Ekim 2012: 97); Özbekistan’da “*Geşdek*” (Cenikoğlu 1998: 59); Uygur Türklerinde “*Meşrep*” (Turdi 1982: 559-582); Kırım Karay Türklerinde “*Konuşma*” (Altınkaynak 2004: 60-65), Bulgaristan’da “*Muhabbet*” (Hasan 1998: 46’dan Ekim 2012: 97), Romanya Dobruca’da “*Talaka*” ve “*Ciyın*” adıyla, Suriye-Halep’te, Irak-Kerkük ve Erbil’de, İran-Tebriz, Merağa ve Mahabat’ta farklı isimlerle icra edilmektedir (Akbiyık 2006: 366-371).

İçinde bulunduğumuz çağın gelişmelerine bağlı olarak radyo, televizyon, internet, telefon gibi kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve bunlara paralel şekilde ortaya çıkan farklı eğlence sektörleri, geleneksel kültürün icra bağlamlarını da zamanla değiştirip dönüştürmeye kimi zaman da ortadan kaldırmaya başlamıştır. Bazı geleneksel yapılar kendilerini çağın şartlarına uyarlayarak sürerliliklerini korurken büyük bir kısmı ise zamanla uygulama dışı kalmaktadır. Böyle bir ortamda Türkiye’nin farklı bölgelerinde daha önceden var olan ve günümüzde icra edilmeyen ya da çok nadir olarak yapılan sohbet toplantılarını yaşatmak amacıyla gönüllü kişilerin öncülüğünde birçok dernek, grup gibi oluşumlar meydana getirilmiştir.

Metin Ekici, herhangi bir geleneğin içinde bulunan zamanın şartlarına, dar veya geniş anlamda mekâna ve mevcut sosyoekonomik yapılara uygun olarak yeniden ortaya çıkarılmasını “*güncelleme*” kavramı ile açıklamaktadır. Bunu, yeni bir yaratmayı hiç yoktan oluşturmak düşüncesinden ayırarak sadece daha önceden var olan bir geleneğin güncellenebileceğini vurgulamaktadır (2008; 36).

¹ Sohbet toplantılarının Türkiye’deki mahallî isimleri hakkında daha geniş bilgi için bakınız: Atlı 2015: 7-25.

Güncelleme kavramı bağlamında Kemaliye Sıra Gezme sohbetleri ele alındığında, bu gelenek Eğin Fasil Grubu tarafından sadece musikî yönüyle icra edilmeye başlanmıştır. Bu toplantıların icracılarının ve icra zemininin zamanla ortadan kalkmasıyla birlikte, günün şartlarına ve toplumun beklentilerine göre uyarlanıp güncellenerek toplumun büyük bir kesiminin ilgi odağı hâline getirilmiştir. Günümüzde Eğin Fasil Grubu'nun yaptığı gibi geleneksel uygulamaların çağın gelişmelerine uyarlanarak sunulmasının sonucunda farklı bölgelerde birçok kültürel yapının tanıtımı yapılmış ve yeniden uygulama alanı bulabilmiştir.

Erzincan-Kemaliye'nin dışında "*Sıra Gezme*" adıyla yapılan sohbet toplantıları da vardır. Fakat aynı isim altında icra edilmesine rağmen toplantıların zamanı ve süresi, içeriği, icracıları gibi özellikleri bakımından birbirinden farklılıkları bulunmaktadır. Mardin, Gaziantep, Sivas, Çorum, Kastamonu ve Tokat'ta da aynı isimle sohbet toplantılarının düzenlendiği tespit edilmiştir. Bu yerlerde icra edilen sohbet toplantıları hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Mardin'de *Sıra Gezme Sohbetleri*; erkekler arasında yapılmakla birlikte bazen toplantılara ailenin yakın akrabalarından olan kadınların da katıldığı, belirli bir sırayla genellikle akşamları yapılan, yöreye özgü klasik ve halk müziği eserlerinin belirli bir makam sırasına göre icra edilerek yöresel oyunların oynandığı toplantılardır. Bu toplantıların kadınlar arasında genellikle kına gecelerinde ve özel olarak toplanıp yapılanına ise "*Sabahiyeye*" adı verilmektedir (Akbiyık 2006: 351-352).

Gaziantep'te *Sıra Gezme Sohbetleri*; yakın akrabalar veya belirli arkadaş grupları arasında sıra ile düzenlenen, çoğunlukla evlerde, havaların iyi olduğu zamanlarda ise bağ ve bahçe gibi mesire yerlerinde yemekli ve alkolsüz olarak tertip edilen ilahi, türkü, gazel ve barak havalarının icra edildiği, çeşitli seyirlik oyunların oynandığı toplantılardır (Akbiyık 2006: 354-357).

Kastamonu'da *Sıra Gezme Sohbetleri*; ailece samimi şekilde görüşen kişiler tarafından oluşturulan ya da belirli arkadaş çevresinin bir araya gelmesiyle teşekkül eden grupların kış gecelerini iyi bir şekilde geçirmek için aralarında yemekli ya da yemeksiz olarak sıra ile tertip ettikleri sohbet toplantılarıdır (Abdulkadiroğlu 1997: 31).

Tokat'ta *Sıra Gezme sohbetleri*; aynı yaş grubundaki 20 ila 30 arasındaki kişiden oluşan toplulukların özellikle kış gecelerinde her akşam bir evde (büyük salonlu evlerde) toplanarak yemekli, sazlı-sözlü, fıkralı, eğlenceli bir şekilde icra edilen ve güncel konuların konuşulup tartışıldığı toplantılardır (Yakupoglu vd. 1968: 104).

Bu yazı, 15-19.03.2014 tarihleri arasında Erzincan-Kemaliye'de doktora tezi kapsamında yapılan alan araştırması ve kütüphane çalışmaları neticesinde elde edilen verilere dayanılarak oluşturulmuştur. Sıra Gezme sohbetleri, Kemaliye'de günümüzde düzenlenmediği için bu konuyla ilgili bilgiler kaynak kişilerden mülakat yönetimi kullanılarak elde edilmiştir. Eğin Fasil Grubu hakkında ise hem mülakat hem de gözlem tekniği (Ekici 2007:

67-73) ile bilgi toplanmıştır. Eğin Fasıl Grubu’nun icra ettiği müzik faslına katılarak hem video kaydı hem de gözlem yapılmıştır.

Literatür tarama ve saha araştırması yöntemleriyle gerçekleştirilen bu araştırma sonucunda elde edilen veriler; “Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının Gelişimi ve Güncel Durumu”, “Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının Genel Özellikleri”, “Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının İcra Düzeni” ve “Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının İşlevleri” başlıkları altında incelenmiştir.

1. Kemâliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının Gelişimi ve Güncel Durumu

Kemaliye, Erzincan iline bağlı bir ilçe olup il merkezinin güneybatısında yer almaktadır. İlçenin eski adı “Eğin”dir ve 1922 yılında bakanlar kurulu kararı ile “Kemaliye” olarak değiştirilmiştir (<http://www.kemaliye.bel.tr/belde.htm>). Tarihi bakımdan köklü bir geçmişe sahip olmasına rağmen, Sıra Gezme sohbetlerinin Kemaliye’deki gelişimi hakkında yazılı herhangi bir belge ya da bilgiye ulaşılamamıştır. Edinilen bilgiler de yakın geçmişe ait olup sözlü kaynaklara dayanmaktadır. Kemaliye, coğrafi yapısı gereği ulaşım imkânlarının kısıtlı olduğu bir kenttir. Bundan dolayı yaşayan halk her dönem kendi bünyesinde sosyal ve kültürel etkinliklerini düzenleme yoluna gitmiştir. Bu bakımdan yörede uzun kış gecelerinde hem sohbet etmek hem eğlenmek hem de birlikteliği sağlayarak sorunları çözmek amacıyla; “Sıra Gezme Toplantıları”, “Sıra Odası Toplantıları”, “Oda Gezme Toplantıları”, “Sıra Gecesi Toplantıları” gibi farklı adlar verilen belirli bir sohbet grubu tarafından icra edilen toplantılar tertip edilmiştir.² Evlerde yapılan Sıra Gezmeleri, Kemaliye’de kışın teknoloji ve ulaşım yetersizliğinin önemli ölçüde şekillendirdiği yaşam şartlarında, günlük yaşam içinde yer alan bir zorunluluktan ortaya çıkmış görünen bir ritüeldir. Ritüelin başlıca sebebi, özellikle kış aylarındaki yalnızlık ve sıkıntıların üstesinden gelebilmek için bir araya gelmek ve beraber bir şeyler yaparak vakit geçirmektir. Bu performans sırasında, ritüeli oluşturan en önemli etken ise, sanatsal bir performans olan müziktir, ritüelin en özenli özelliklerinden birisi ise bu performansın beraber yapılması durumudur (Eken Küçükaksoy 2012: 52) Kemaliye’de nüfusun şimdiye göre daha fazla olduğu, teknolojik eğlence araçlarının yaygınlaşmadığı, yörede tarım ve hayvancılığın günümüze göre daha fazla sürdürüldüğü dönemlerde Sıra Gezme toplantıları gençler, orta yaşlıları ve yaşlılar olmak üzere üç farklı sohbet grubu hâlinde yapılmıştır. Daha sonraki zamanlarda dışarıya verilen göç neticesinde nüfusun azalması, radyo, televizyon gibi eğlence araçlarının ortaya çıkması gibi nedenlerden dolayı tek bir sohbet grubu hâlinde devam ettirilmeye başlanmıştır. 1980’li yılların sonlarına kadar bu şekilde sürdürülmeye devam etmiştir (K.K.1, 5, 7).

Sıra Gezme toplantılarının geleneksel yapısı içerisinde icra edilmesi günümüzden yaklaşık olarak yirmi-yirmi beş sene evvelinde son bulmuştur.

² İncelememiz boyunca “Sıra Gezme Sohbetleri” ifadesi kullanılacaktır.

Kemaliye'nin İstanbul başta olmak üzere büyük kentlere göç vermesi sonucunda nüfusunun giderek azalması, genç nüfusun eğitim amacıyla ilçe dışına çıkması, ulaşım imkânlarının artması, televizyon, radyo vb. eğlence araçlarının yaygınlık kazanması gibi temel sebeplerden dolayı Sıra Gezme sohbetleri unutulmuştur (K.K.5).

Ulaşım ve iletişim araçlarının daha iyi duruma gelmesiyle birlikte Kemaliye'nin içe dönük yaşam tarzından biraz daha ayrılması, eğitim sorunlarının iyileştirilmesi, Kemaliye'de yaşamın biraz daha hareketlenmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra büyük şehre göç eden kesimin maddî durumunun iyileşmesi ve duydukları aidiyet hissi ile birlikte geçici sürelerle de olsa zamanlarını sıklıkla ilçede geçirmeye başlamışlardır. Duyulan aidiyet hissi ve Kemaliye'de gözle görülür şekilde var olan bölgesel milliyetçilikle birlikte ilçeye gelen Kemaliyeliler, eskiden orada yaşadıkları kültürü tekrar yaşamak amacıyla, oturak âlemleri ve müzik fasıl grupları gibi toplu icra özelliği taşıyan eğlenceler düzenlemeye başlamışlardır. Bu eğlenceler "sıra odası" gibi özel isimlerle anılmazlar ancak gerçekleştirildikleri mekân itibarıyla ya "*Bağ Eğlencesi*" ya "*Oturak Âlemi*" ya da "*Fasıl Grubu Eğlencesi*" olarak adlandırılmaları mümkündür (Eken Küçükaksoy 2012: 62-63).

Günümüzde Sıra Gezme toplantıları geleneksel yapısı içerisinde icra edilmeyip sadece Kemaliye (Eğin) türkülerinin çalındığı mûsikî yönü ile devam ettirilmektedir. Kemaliye'nin kültürüne ve musikisine gönül vermiş kişilerden oluşan küçük bir grup, belirli zamanlarda Eğin türkülerini hem çalıp hem de söylemeye başlamıştır. Bu grubun icra etmekte olduğu müzik faslını 1992 yılında dönemin Erzincan valisi Recep Yazıcıoğlu da bir vesile ile izleme fırsatı bulmuştur. Ardından amatör olarak icra edilen bu müzik faslının daha profesyonel bir şekilde sürdürülmesi için vali teşvikte bulunmuştur. Bu gelişmeler sonucunda 1992 yılında Ümit Yiğengil'in başkanlığında "*Kemaliye Kültür Turizm ve Folklor Derneği*" adında kurulan derneğin çatısı altında 15-16 kişiden oluşan "*Eğin Fasıl Grubu*" oluşturulmuştur (K.K.1). Diğer yandan teknolojik gelişmeler ve iletişim araçlarının bölgede yaygınlaşmasının bir sonucu olarak televizyon, radyo ve hatta internet gibi medya araçlarıyla zaman geçirmenin giderek arttığı da bilinen bir gerçektir. İşte böyle bir dönemde halka kış aylarında haftanın belirli günlerinde fasıl yapan bu grup, daha sonra ilçeye gelen devlet adamlarına ve belirli dönemlerde ilçe genelinde yapılan doğa ve kültür festivallerinde ilçe müziğini temsil eden kültürel bir sunum şeklinde performanslar gerçekleştirmiştir (Eken Küçükaksoy 2012: 78).

Kemaliye (Eğin)'de sahnede yapılan fasıl performansları ise sözlü tarih anlatılarında bahsedilen kültürel gösterimlerde, başka bir deyişle ritüel özellik taşıyan sıra odası gecelerinde, daha sonraki dönemlerde de oturak âlemi, kısır düğünü gibi adlandırmalarla bahsedilen gecelerde yapılan icraların sahnelenmiş şeklidir (Eken Küçükaksoy 2012: 77-78).

Kemaliye (Eğin) Fasıl Grubu, kurulduğu dönemde profesyonel sanatçılardan oluşmak üzere kurulmamış, asıl amacı kurumsal bir kimlik kazanarak, Kemaliye (Eğin) kültürünün bir düzen içinde yapılan performanslarla,

gelen misafirlere sunulması amacını taşımaktadır. Bu düzen ise sanatsal icradan, oturuş şeklinde ve performansın sahne kurallarına kadar her şeyde geçerli olmaktadır. Fasil grubu yörede enstrüman çalabilen ve halk arasındaki özel eğlencelerde de rastladığımız, ancak asıl geçimlerini esnafılık ya da memurluk yaparak sağlayan Kemaliye (Eğin) halkından insanlarla kurulmuştur (Eken Küçükaksoy 2012: 79). Fasil denilen müzikal icralar her hafta Cuma akşamları, özel ve olağanüstü durumlar dışında, düzenlenmeye devam edilmektedir (K.K.1).

2. Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının Genel Özellikleri

2.1. Üyeleri ve Yönetim Yapısı

2.1.1. Üyeleri

Sıra Gezme toplantıları geleneksel yapısına uygun bir şekilde icra edildiği dönemlerde; gençler, orta yaşlılar ve yaşlılardan oluşan üç farklı sohbet grubu hâlinde tertip edilmiştir. Bu bakımdan her yaş grubunun kendi arasında herhangi bir hususa bağlı olarak ortaya çıkan bir mertebeye bulunmamaktadır. Sıra Gezme'ye katılacak kişilerin aynı mahalleden ya da yakın çevreden olması, diğer grup üyeleri ile herhangi bir aykırı tavır ve düşüncesinin bulunmaması gibi özelliklere sahip kişiler olması gerekmektedir. Her sene dönem başında yapılan toplantıda o seneki sohbet grubu belirlenir. Genellikle mahallenin büyüklüğüne bağlı olarak sohbet grubundaki kişi sayısı 20 ile 30 arasında değişirdi. Her yaş kesiminin meydana getirdiği sohbet grubunda ise bu sayı biraz daha artmaktadır (K.K.1, 5).

2.1.2. Yönetim Yapısı

Sıra Gezme sohbetlerinde, genel olarak toplantının yönetimi, hem oyunlara özgü hem de diğer cezaların belirlenmesi gibi temel kuralların oluşturulması yönetici konumunda bulunan kişi tarafından yerine getirilirdi. Üç farklı yaş grubuna göre icra edilen Sıra Gezme toplantılarının her birini, genellikle sıra sahibi olan kişi ya da grubun yaş itibarıyla en büyüğü yönetmiştir. Daha sonraki zamanlarda ise her yaştan kişilerin katıldığı tek bir sohbet grubu tertip edildiğinde, grup içerisinde bulunan en yaşlı ve sözü dinlenen kişi toplantıya başkanlık etmeye başlamıştır. Başkan konumundaki kişinin temel görevleri arasında; sohbetlerin akışını belirleme, oyunların sonundaki cezaları verme, kişiler arasındaki husumetleri çözüme kavuşturma, yapılacak olan herhangi bir yardım ya da işe öncülük etme ve toplantıların düzenli bir şekilde devam etmesini sağlama yer almaktaydı (K.K.1, 5, 7).

2.2. Katılma Şartları

Sıra Gezme sohbetleri, belirli bir düzen ve disipline bağlı olarak kendi kuralları içerisinde icra edilen toplantılardır. Bu bakımdan sohbet grubuna katılabilmenin birtakım kural ve şartları bulunmaktadır. Sıra Gezme toplantılarına bir kişinin katılabilmesi için sohbet grubundaki kişiler ile aynı mahallede ya da yakın bir çevrede ikamet etmesi gerekirdi. Ayrıca sohbet grubunun belirli bir yaş ortalaması varsa ona uymak, grubun içkili/içkisiz olması gibi nitelikleri taşımak, toplantı esnasında genel kurallara riayet etmek,

toplum nazarında hoş karşılanmayan fiilleri işlememiş olmak, iş ortamında ve çevresinde sevilen birisi konumunda bulunmak gibi temel özellikleri barındırması aranan diğer vasıflar arasındaydı (K.K.1, 3, 5, 7).

Sıra Gezme sohbetleri, alkollü ve alkolsüz Sıra Gezme sohbetleri olarak farklı şekillerde icra edilirdi. Alkollü sıra toplantılarına aynı yaş grubundan, bekâr ve bir iş sahibi olan kişiler katılabilirdi. Çünkü gece geç saatlere kadar süren bu âlemlerin evli olanların aile kurumuna zarar vermemesi için bekârlar arasında yapılırdı. Tüketilen içkinin parası ortaklaşa karşılandığı ve belirli bir meblağ gerektirdiği için iş sahibi olan kişilerin olması istenirdi. Yapılan sohbetin içeriği ve kişilerin rahat edebilmeleri için de aynı yaş grubundan kişilerin bulunması gerekmekteydi (K.K.1, 3, 5).

2.3. Kuralları

Sıra Gezme toplantıları geleneksel bir yapı içerisinde icra edilen toplantılar olmasından dolayı yazılı herhangi bir kuralı bulunmamaktadır. Gelenek içerisinde oluşmuş, nesilden nesile aktarılan söz kültür yoluyla devamlılığını sürdüren belirli kuralları vardır. Yapılan derleme ve araştırmalar neticesinde tespit edilen kurallar maddeler hâlinde verilmiştir:

- Sıra Gezme toplantılarına kadın ve çocukların katılması yasaktır.
- Toplantılarda verilen cezaların itiraz edilmeden yerine getirilmesi zorunludur.
- İçkisiz olarak tertip edilen Sıra Gezme toplantılarında içki tüketmek ve sohbete alkollü gelmek yasaktır.
- Oturak Âlemi toplantılarının insanlara rahatsızlık vermemesi için yerleşim yerine uzak bir yerde yapılması gerekmektedir.
- Sıra Gezme sohbetleri bir kişinin evinde ard arda üç gün yapılır.
- Evi müsait olmayan kişilerin sıraları tanıdığı bir kişinin evinde yapılır. O kişi de yakacak (odun-kömür) ve diğer masrafları karşılamakla yükümlüdür.
- Sohbet grubu üyelerinin ya da mahallede herhangi bir kişinin yakını vefat etmesi durumunda Sıra Gezme sohbetlerine belirli bir süre ara verilir.
- Önemli bir mazeret dışında sohbet grubunda bulunan kişiler aynı anda sıra evinden ayrılmak zorundadır.
- Sıra Gezme toplantılarındaki her türlü hizmetten ev sahibi ve gençler sorumludur.

2.4. Zaman

Geleneksel sohbet toplantıları genellikle iş yoğunluğunun en aza indiği sonbahar ve kış aylarında icra edilirdi. Sohbetler için bu zaman aralığının seçilmesinde; insanların çalışma şartlarının bu dönemlerde daha rahat olması özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan kırsal bölgelerdeki insanların iş yoğunluğunun azalıp boş vaktinin artması, bu zaman aralığında günlerin kısa gecelerin uzun olması, mevsim şartlarına bağlı olarak dış mekânlarda icra edilen eğlence aktivitelerinin yapılamaması gibi sebepler yer almaktadır.

Kemaliye’de Sıra Gezme sohbetleri, Mevsim şartlarına bağlı olarak kış mevsimiyle birlikte genellikle Kasım ayı gibi başlayıp Nisan ayı içerisinde de son bulurdu. Havaaların ısınmasıyla birlikte su kenarlarında içkili ve mangallı olarak yapılırdı. Fakat bu içkili âlemler sadece alkol kullananlar tarafından organizasyonu yapılırdı (K.K.1, 4).

Evlerde yapılan Sıra Gezme toplantıları, her kişinin evinde art arda üçer gün olmak kaydıyla gerçekleştirilirdi. Sohbet katılan kişiler akşamları yatsı namazından sonra daha önceden belirlenen sıra evinde toplanır ve sohbetin akışına göre gece yarısı gibi de dağılarak evlerine giderlerdi (K.K.1, 4). Kış aylarında alkollü olarak tertip edilen Sıra Gezme sohbetleri, bekâr evinde ya da kimseye rahatsızlık vermeyecek müsait bir mekânda yapılırdı. Toplantılar, herkes kendi akrabalarıyla haftada bir ya da iki sefer olmak kaydıyla gerçekleştirilirdi. Sohbetin akışına göre sabaha kadar devam ettiği de olurdu (K.K.3).

Günümüzde *Eğin Fasil Grubu* tarafından icra edilen toplantılar, olağanüstü durumlar yaşanmaması hâlinde her Cuma akşamı yapılmaya devam edilmektedir.

2.5. Mekân

Mekân, her şeyden önce gösterimlerin icra edildiği ve olayların gerçekleştiği bir dekordur. Genel olarak vakanın varlık bulduğu yer, şahısların içinde yaşadığı ve kendi oluşlarını fark ettikleri bir alandır (Narlı 2002: 98). Mekânın dekoru, eşyaları, fizikî şartları gibi unsurlar şahısların ya da yörenin içinde bulunduğu ekonomik durumu, sosyal yaşantıları ve yaşam tarzları hakkında çıkarımlar yapılmasına yardımcı olmaktadır. Bu bakımdan eğlence mekânları; Türk kültürünün yaratıldığı, icra edildiği ve değiştirildiği; çoğunlukla geleneksel, sözel bilginin aktarıldığı ve yerel hayatın canlı tutulduğu, özetle geleneğin egemen olduğu “*kamusal alanlar*”dır. Bu tarz eğlence mekânlarının meydana gelmesini ve şekillenmesini sağlayan ekonomik, kültürel, siyasî, coğrafi ve teknolojik etkenler başta olmak üzere birçok faktör bulunmaktadır (Özdemir 2005: 93-94).

Türkiye’deki sözlü kültürün veya geleneksel yaşamın egemen olduğu yerleşim yerlerinde, erkek toplantı ve eğlencelerinin genellikle “köy odası, kahvehane, varlıklı kimselere ait konaklar, geniş odalı veya hayatlı evler, bağ evleri, geniş odalı düğün evleri” gibi geniş ve kapalı mekânlarda gerçekleştirildiği belirlenmiştir (Özdemir 2005: 99).

Sıra Gezme toplantıları, özel olarak düzenlenmiş bir mekânda icra edilmeyip sohbet grubu üyelerinin evlerinde yapılırdı. Sıra toplantılarına katılan kişi sayısının fazla olmasından dolayı her mekânda bu sohbetlerin icra edilebilmesi gibi bir durumu söz konusu değildi. 20 ila 30 kişiyi alabilecek genişlikte geniş bir mekânın olması gerekmektedir. Bu nedenle sohbet grubu içerisinde olup da evi toplantı yapmaya müsait olmayan kişilerin evlerinde sıra düzenlenmemektedir. Sıra toplantıları halkın sosyokültürel değerlerine göre özdeşleşmiş “*Selamlık Odalar*” ve “*Başodalar*” olarak bilinen evin bölümlerinde gerçekleştirilirdi (Her Yönüyle Kemaliye (Eğin) 1996: 169).

Kemaliye’de yöreye özgü olarak yapılan evlerin alt kısmı belirli seviyeye kadar taş, diğer bölümü de ahşaptandır. Üst kısmı toprakla örülür ve bu bölüme “*çağlı*” adı verilir. Çağlının etrafı da bir muhafaza ile çevrilir ve buralarda da loğ taşı bulunmaktadır. Bu evlerin en fazla dört katlı olarak inşa edildiği ve on ile on beş odalı olanları vardır. Yöreye özgü olarak inşa edilen bu evlerin bir odası “*selamlık*” olarak tabir edilir ve sadece misafirler için kullanılmaktadır. Bu odanın kapısı da esas hane kapısından ayrı olarak yapılmıştır. Eve gelen erkek misafirler bu kapıdan girerek selamlık odasına geçerler. Odalarda eşya olarak halı ve kilim, mobilya yerine de tahtadan yapılan sedirler kullanılır. Sedirlerin üzerine aynı genişlikte yataklar yapılır, bunların üzerine de sedir halıları ve özel olarak dikilen yastıklar koyulmaktadır (Akdağ 1962: 21).

2.6. Oturma Düzeni

Sıra Gezme toplantılarında, özellikle Yâren sohbetlerinde olduğu gibi mer-tebeleşmeye bağlı olarak teşekkül etmiş belirli bir oturma düzeni yoktur. Toplantı esnasında, genel olarak salonun başköşesine yaşlılar, yüksek mer-tebeye sahip kişiler ve misafirler oturmaktaydı. Diğer kişiler de yaş sırasına göre onların yanlarına sıralanırlardı. Ev sahibi ile gençler sohbet esnasında yapılacak hizmette herhangi bir aksamanın yaşanmaması, toplantının sek-teye uğramaması ve diğer kişilerin rahatsız edilmemesi için kapıya yakın bir yerde bulunurlardı (K.K.6).

Eğin Fasil Grubu’nun gösterilerindeki oturma düzeni ise şu şekildedir. Yaklaşık 15-20 kişiden oluşan grup üyelerinin belirli bir oturuş şekli bulunmakta ve performans sırasında; keman, klarnet, def, cümbüş (ya da ud), kanun, ud (ya da cümbüş), darbuka, def ve davul sırasıyla oturulur. Vokal müzik yapacak grup ise ya enstrümanların sahnenin boyutu ve şekline göre çalgıların arkasında ya da yanında oturacak şekilde yer alır (Eken Küçükak-soy 2012: 80).

2.7. Toplantı Çeşitleri

Sıra Gezme toplantıları, bir dönem içerisinde yapıma zamanı, içeriği ve katılımcıları bakımından değerlendirildiğinde; “*Hazırlık Toplantısı*”, “*Genel Sıra Gezme Toplantıları*”, “*Alkollü Sıra Gezme Toplantıları*” ve “*Oturak Âlemi Toplantıları*” olmak üzere dört farklı şekilde icra edilmiştir.

Hazırlık Toplantısı: Mevsim şartlarına bağlı olarak yörede tarım ve hay-vancılık işlerinin bittiği Ekim ayı içerisinde bir önceki yıl sohbet grubu oluş-turmuş yörenin önde gelen kişileri herhangi bir yerde toplanırlar. Burada Sıra Gezme toplantılarının ne zaman başlayacağı, kimlerin katılacağı ve ilk kimin evinde yapılacağı gibi konular görüşülerek karara bağlanırdı (K.K.1, 3, 5).

Genel Sıra Gezme Toplantıları: Sıra Gezme toplantıları, mevsim şartlarına bağlı olarak Kasım ayı gibi başlayıp Nisan ayı içerisinde son bulurdu. Sohbet grubu içerisindeki maddî durumu iyi ve evi müsait olmayan kişiler hariç diğerlerinin evinde üçer gün şeklinde yapılırdı. Daha önceleri Kemâliye nüfusunun fazla olduğu dönemlerde yaşlılar ve gençler ayrı ayrı grup kura-

rak Sıra Gezme yapmıştır. Fakat nüfusun azalmasına bağlı olarak zamanla tek bir grup oluşturulup toplantılar yapılmaya başlanmıştır. Toplantılar çoğunlukla yemeksiz olarak icra edilirken özel kutlamalar ve maddî durumu çok iyi olan kişilerin sıralarında bazen yemek ikramı da yapılmıştır. Yatsı namazından sonra başlayan bu toplantılar sohbetin akışına göre gece on iki gibi sona ererdi (K.K.5).

Alkollü Sıra Gezme Toplantıları: Alkollü Sıra Gezme toplantıları aynı yaş grubundaki kişiler tarafından tertip edilerek icra edilirdi. Bu tarz toplantılara genellikle genç ve bekârların diğer yaş gruplarına göre daha fazla rağbet gösterdiği bilinmektedir. Aile ortamından ziyade bekâr evinde ya da kimseye rahatsızlık vermeyecek müsait bir mekânda haftada bir ya da iki sefer olmak kaydıyla bu toplantılar yapılırdı. Toplantıların masrafları dönem başında grup içerisinde alınan karara bağlı olarak ya ortaklaşa ya da sıra sahibi tarafından karşılanırdı. Bu toplantıların içkisiz olarak tertip edilen Sıra Gezme sohbetleri gibi belirli bir işleyiş düzeni yoktur (K.K.1, 3).

Oturak Âlemi Toplantıları: Sıra Gezme sohbetlerinin sona ermesiyle birlikte mevsim şartlarına bağlı olarak Mayıs ayının sonları gibi başlayıp Eylül ayına kadar süren içkili ve içkisiz âlemlerdir. Genellikle ırmak ya da dere kenarlarında aynı yaş grubundan kişiler tarafından alkollü/alkolsüz ve yemekli olarak yapılan toplantılardır. Çoğunlukla hafta sonları öğleden sonra başlayan bu âlemler, mangal yakılarak ve yanında da içki veya meşrubat tüketilerek gerçekleştirildi. Aynı ırmak/çay kenarı boyunca belirli aralıklarla birkaç grubun âlem düzenlediği de olurdu. Grup içerisinde klarnet çalmayı bilen varsa onun eşliğinde müzik de icra edilirdi. Aksi durumda radyo dinlendiği de olurdu. Bu toplantıların bütün masrafları grup içerisindeki kişiler tarafından ortaklaşa karşılanırdı. Akşam da mezelerin bitmesine ve sohbetin durumuna göre gece yarısına kadar sürdüğü de olurdu. Nadir de olsa bazı sohbet gruplarının sabahladığı da bilinmektedir (K.K.1, 3, 4).

2.8. Giyim-Kuşam Âdâbı

Sıra Gezme toplantılarına katılan sohbet üyelerinin uymak zorunda olduğu bir kıyafet şekli yoktur. Fakat sohbe gelen kişilerin diğerlerine rahatsızlık vermeyecek şekilde temiz ve düzenli bir elbise ile toplantıya katılmaları gerekmektedir. Aksi bir şekilde gelen(ler)in olması hâlinde ise sohbet grubunun önde gelen kişileri ve ev sahibi tarafından o kişi(ler) uygun bir dille uyarılırdı. Sohbe alınmayan bu kişilerden, elbiselerini değiştirip sohbet evine gelmesi istenirdi (K.K.1, 2, 6).

2.9. Sofra Âdâbı

Sıra Gezme sohbetleri genel olarak yemekli olarak düzenlenen toplantılar değildir. Sadece maddî durumu çok iyi olan kişiler kendi sıralarında yemek ikramında bulunabilirlerdi. Yemek ikramı sohbet grubunun sıra evinde toplanıp kısa bir sohbet gerçekleştirmesinin ardından yapılırdı. Sofraların hazırlanması ve yemeklerin servisinden ev sahibi ile gruptaki gençler sorumluydu. Genellikle Kemaliye'nin; tarhana çorbası, aşlık çorbası, yoğurtlu çorba, bürüçeli çorba, pıt pıt, çılıbır, kuzu içi, kenger dolması, doldurma

kaburga, Eğin piyazı, çökelek piyazı, sırın, yarma (dövme) pilavı, kör dolma gibi yöresel yemekleri arasından seçilerek oluşturulan bir menü ikram edilirdi (K.K.1). Yemekli olarak tertip edilen sohbetlerde bir önceki akşam herkese toplantının yemekli olduğu bildirilerek sıra evine yemek yemeden gelmeleri istenirdi. Yemeksiz olarak icra edilen toplantılarda yemek yerine meyve, çerez ve lög ikramı yapılırdı. Lög, malzemeleri pahalı olmasından dolayı her toplantı yer almayı maddî durumu iyi olan veya ceviz ve dut yetiştiren kişilerin sıralarında bulunmaktaydı. Kemaliye'nin meşhur yiyeceği olan lög, toplantının başında dövülmeye başlanarak sohbetin sonuna doğru da ikram edilirdi. Sadece ceviz ve dut kurusundan oluşan lög, özel olarak imal edilmiş aletlerle belirli bir süre tokmakla dövülerek yapılırdı (K.K.1, 2, 6).

2.10. Ceza

Sıra Gezme toplantılarında, Yâren sohbetlerinde bulunan mahkeme şeklinde herhangi bir yargılama sistemi yoktur. İçkisiz olarak icra edilen sohbet grubu içerisindeki en yaşlı ve sözü dinlenen kişi, toplantının sevk ve idaresinden sorumluydu. Toplantı esnasında sohbetin akışını bozma, ortama huzursuzluk verme, saygı kurallarına uymama, oyunlarda verilen cezalara itiraz edip yerine getirmeme gibi fiilleri işleyen kişiler, grubun önde gelen büyükleri tarafından uyarılırdı. O kişinin bu durumları tekrar ettirmesi hâlinde ise bir daha sohbele çağırılmamaktaydı. İçkisiz tertip edilen sıra toplantılarına alkollü gelen kişiler ise bir daha sohbele davet edilmezdi. İçkili olarak düzenlenen sıralarda ise alkolün miktarını fazla kaçırıp grup içerisinde tartışmaya sebep olmak, yerleşim yerindeki insanlara rahatsızlık vermek gibi olumsuz durumları sergileyen kişiler de gruptan dışlanarak bir daha davet edilmezlerdi (K.K.1, 2, 3, 5).

3. Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının İcra Düzeni

Sıra Gezme toplantılarının icrası başından sonunda kadar belirli düzen ve kurallar içerisinde gerçekleştirilmektedir. Toplantıların genel yapısı; "*Sıra Evinde Toplanma*", "*Lög Dövülmesi*", "*Dinî İçerikli Sohbet*", "*Yiyecek-İçecek İkrâmı*", "*Eğlence Faslı*" ve "*Kapanış*" şeklindedir:

3.1. Sıra Evinde Toplanma

Sıra Gezme sohbetine katılan kişiler akşamları yatsı namazından sonra daha önceden belirlenen sıra evinde toplanırdı. Herkesin belirlenen saat aralığında sohbet evine gelmesi gerekmektedir. Gelen kişileri ev sahibi kapıda karşılayıp sohbetin yapılacağı salona kadar götürür. Herkes mekânın durumuna göre kendi yaşına uygun düşen bir yere otururdu. Genellikle büyükler ve mertbe sahibi kişiler baş tarafta yer alırken diğerleri de yaş sırasına göre kapı tarafına doğru otururlardı. Her gelen kişi öncelikle salonda bulunanlara genel bir selam verdikten sonra yerine oturur ve önce büyüklerden başlamak üzere herkesi tek tek selamlardı. Bu şekilde selamlaşma faslı gerçekleştirilirdi. Ardından güncel olaylardan konu açılarak kısa bir sohbet ortamı oluşturulur. Bu arada sıra sahibi lög için malzemeleri hazırlardı (K.K.1, 2, 5).

3.2. Lög Dövülmesi

Sıranın başında misafirler gelip sohbet grubu tamamlandıktan sonra ev sahibi tarafından hazırlanan malzemeler ile gençler tarafından lög dövülmeğe başlanırdı. Lög toplantısının sonuna kadar hazır hâle getirilerek misafirlere ikram edilirdi. Lög her Sıra Gezme sohbetinde yapılmayıp sadece maddî durumu iyi olan kişilerin sıra toplantılarında dövülürdü. Çünkü içerisine katılan kuru dut ve ceviz maliyeti yüksek olan yiyeceklerdir. Ayrıca bir kişide üç gün boyunca toplanıldığı ve kişi sayısının da fazla olduğu düşünüldüğünde masraf daha da artmaktadır (K.K.1, 5).

3.3. Dinî İçerikli Sohbet

Sıra Gezme toplantıları içerisinde alkol kullanılmayanlarına mahalle imamı ya da dinî bilgi yönünden ehliyetli kişiler de davet edilirdi. Genellikle toplantının başında selamlaşma ve kısa hâl hatır sormanın ardından ortalama on beş yirmi dakika dinî sohbet yapılırdı. Sohbeti genellikle imam yaparken onun olmadığı zamanlarda dinî bilgisi iyi olan kişilere söz verilirdi. Eğer sohbet esnasında her iki seçenek de yok ise o gece dinî sohbet yapılmazdı. Burada genellikle temel dinî bilgiler anlatılmasının yanında Hz. Peygamber’in hayatı ve hadisleri, peygamber kıssaları, evliya menkıbeleri, Hz. Ali cenkleri gibi konulara da yer verilirdi (K.K.5).

3.4. Yiyecek-İçecek İkramı

Sıra toplantılarına katılan kişiler akşam yemeğini evlerinde yiyip geldikleri için herhangi bir yemek ikramı yapılmazdı. Fakat yabancı bir misafirin gelmesi durumunda o kişiye ayrıca yemek hazırlanıp ikram edilirdi. Bunun yanında herhangi bir kutlama yapacak olan kişiler tarafından misafirlere yemek verildiği de olurdu. Toplantılarda yemeğin yerine kuruyemiş, meyve ve çay ikramı yapılırdı (K.K.5).

3.5. Eğlence Fası

Yiyecek içecek ikramının ardından sıra eğlence bölümüne geçilirdi. Bu bölümde eğlence unsuru olarak “müzik”, “halk oyunları”, “seyirlik oyunlar” ve “mâni atışması”na yer verilirdi.

Müzik

Müzik, Sıra Gezme toplantılarının belirli bir bölümünü teşkil eden önemli bir eğlence unsurudur. Sohbet grubu içerisinde türkü söylemesini ve enstrüman çalmasını bilen kişilerin eşliğinde müzik icrası gerçekleştirilmektedir. Oturak Âlemi olarak ve gençler tarafından tertip edilen eğlencelerde müzik unsurunun daha çok ön planda olduğu görülmektedir. Sıra Gezme sohbetlerindeki müzik icrasında; cümbüş, klarnet, davul, kaval, zilli def ve keman icra edilirken günümüzdeki fasıllarda bunlara ek olarak darbuka, ud ve kanun da kullanılmaktadır (K.K.5)

Sıra Gezme sohbetleri, tamamen erkeklerin kendi aralarında eğlence için yaptıkları, genellikle klarnet ve yanında bir ritim veya grupta enstrüman çalan kişi varsa onun da icra ettiği müzik aleti eşliğinde gerçekleştirilirdi. Genel olarak Kemaliye (Eğin) türküleriyle başlanan performansta arada sesi güzel olan ve iyi söyleyen kişiler de varsa maya, hoyrat, uzun hava

gibi serbest türlerden de eserler okunur. Kemaliye (Eğin) türkülerinde, mutlaka yörenin iyi oynayanları oyunlarla türkülere eşlik ederlerdi (Eken Küçükaksoy 2012: 65).

Toplantılarda Elagözlü söylenmesi, toplu icranın gerektirdiği bir özelliktir. Fasil performanslarında okunan türkülerin arasında ağır formda bir performans olması gerektiği için Elagözlü okunurdu. Onun ölçüsü ise iki maya, bir hoyrat şeklinde açıklanırken (K.K.1) bir başka kaynak kişi de, her Elagözlü okunduğunda arkasından mutlaka bir maya okunması gerekliliğinden “Bir de mayala derler.” şeklinde bahseder (K.K.7).

Halkın yöre türkülerini çalıp söyledikleri bu müzikli Sıra Gezme toplantılarının, fasıl performanslarının da kökenini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu toplantıların bugün yapılan eğlencelerle bağlantılı olduğunu düşündüren musikî yönünden iki nokta vardır: Birincisi, toplu çalıp söyleme geleneği, diğeri ise yine yöre türkülerini içeren repertuar açısından benzerlikler arz etmeleridir. Bugün bu eğlencelerde yer alan repertuarının tam anlamıyla ortaya konulmamış olmasına rağmen, içe dönük bir yapı olan Kemaliye (Eğin)’de yapılan bu eğlencelerde özellikle yöre türkülerinin kullanıldığını düşünmek mümkündür. Bir diğer özellik de bugünkü devam niteliğindeki icralarda görülen Elagözlü performanslarıdır. Elagözlü adı verilen uzun hava tarzı serbest icralar belirli bir melodik kalıptadırlar. Ancak sözleri özellikle göç eden, uzakta olan eşe, sevgiliye ya da çocuklarına yazılmış/söylenmiş hasret sözlerini içerir (Eken Küçükaksoy 2012: 50-51).

Bu eğlencelerdeki repertuarlar öncelikli olarak Kemaliye (Eğin) türküleri ve uzun havalarından oluşmaktadır. Festivaller ya da sadece halka yönelik yaptıkları bir saatlik fasıl programlarında özellikle bu türküleri birbirine bağlı olarak seslendirirler ve programın uzaması durumunda başta Elazığ-Harpur ve Malatya Arguvan olmak üzere kendilerine kültürel olarak en yakın yörelerin türküleriyle devam ederler. İcra sırasında yörenin en önemli performanslarından olan Elagözlü adıyla anılan ve uzun hava tarzında okunan eserler ya da hoyratlar yer alır. Bu özellik, Eğin Fasil Grubu’nun icralarının repertuar ve sıra odalarındaki müzik performansları ile bağlantısının kurulması açısından önem arz eder. Elagözlü veya hoyrat performansları, içki masasında ya da yakınlar arasında yapılan toplantılarda, iyi okuyanlardan özellikle arzu edilen icralardır. Bu sırada diğer grup üyelerinin attıkları nara benzeri “*ahey ahay*” ya da “*yaşa*” benzeri etkilenme nidaları da bu toplu icranın özelliklerinden biridir (Eken Küçükaksoy 2012: 71).

Fasil Grubu, yaklaşık 15-20 kişiden oluşmaktadır. Grup üyelerinin belirli bir oturuş şekli bulunmakta ve performans sırasında; keman, klarnet, def, cümbüş (ya da ud), kanun, ud (ya da cümbüş), darbuka, def ve davul sırasıyla oturulmaktadır. Fasil Grubu’ndaki enstrümanlara bakıldığında, grubun bir incesaz geleneğinden etkilenmesi durumu ortaya çıkar ki bu etkileniş, uzun yıllar orada varlıkları bilinen Ermeni nüfusunun etkisiyle olması muhtemeldir. Söyleyen grup, ya enstrümanların sahnenin boyutu ve şekline göre enstrümanların arkasında ya da yanında oturacak şekilde yer alır. Sahnede performansın sorunsuz bir şekilde ilerleyebilmesi için çalan

ve söyleyen grubun bir şefinin olması gerekir ve grup şefleri performans sırasında birbirleriyle devamlı olarak iletişim hâlinde bulunurlar (Eken Küçükaksoy 2012: 80).

Günümüzde icra edilen Fasil Grubu, performanslarına “Eğin Dedikleri” türküsüyle başlamaktadır. Bu türkünün özellikle seçilmesinin sebebi, hem performans başlangıcı için daha ağır seyreden bir türkü olması hem de yerel bir kimliğin icranın en başında belirtilmesi olarak düşünülebilir. Beraber söylenen türkü bittikten sonra diğerine hemen bağlantı yapılır. Bu bağlantıda bir önceki parçadan sonra bir anlık duraksamanın ardından “Sabahın Seher Vaktinde” türküsüne geçilmektedir (Eken Küçükaksoy 2012: 81-83). Ardından sırayla; “Şafak Söktü Yine Sunam Uyanmaz”, “Bahçeye İndim Ki Gülleri Derem”, “Ay Doğar Kemerinden”, “Elinde Süt Küreği Var”, “Karşıda Yonca Bitmez Mi?”, “Büyük Cevizin Dibi”, “Meşenin Tepelisi”, “Kaleden Kaleye”, “Gama Çekerim Gama”, “Duran Ağabey”, “Erzurum’da Gül Ahmet” ve “Türkiye’m” türküsü ile fasıl sona erer. Sıra Gezme toplantılarında ise bu gibi belirli bir repertuar düzeni bulunmazken Oturak Âlemi olarak düzenlenen sohbetlerdeki müzik icrası “Sabahın Seher Vaktinde” türküsü ile sonra ererdi (K.K.1, 4). Bunların dışında ortamın durumu ve zamana bağlı olarak hem Kemaliye hem de diğer yörelere ait parçalar da icra edilmektedir.

Mâni atışması

Sıra Gezme toplantılarında mâni atışması eğlence bölümleri arasında önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle Kemaliye’ye özgü “Elagözlü” adı verilen 11 heceli mâniler atılmaktadır. Ayrıca bunların türkü formatında olup uzun hava şeklinde de icra edilenleri vardır. Bu mânilerin atılması, toplantıların hasret ve özlem sıkıntılarının üstesinden gelebilmek için yaptıkları bir ritüel olma özelliğini kuvvetlendiren bir simgedir. Kültürün temelinde bulunan hasret ve özlem duygusunun da aynı zamanda bu sembollerle kendilerine yansımaları şeklinde de görülebilir. Burada sembolik olarak yer alan mânilerin önemli bir durumu da sunum şeklidir. Bir ritüel başka bir deyişle kültürel gösterim biçimi altında yer alan simgenin sunumu sanatsal bir performans şeklinde karşımıza çıkar (Eken Küçükaksoy 2012: 51).

*“Çıkıp yüce dağda karlar düşürem
Bağrım atas olmuş kahve pişirem
Merhamete gel de bir sile eyle
Ben de eller gibi kahkül düşürem
Bahçeye endim de kokmuyor gülüm
Ah çeksem semayı doldurur ünüm
Ela gözlerini sevdiğim aşam
Seni anmadıkça geçmiyor günüm
Bir mektup yazdırdım karakuşlara
Aşam beni kattın başıboşlara
Nasip ola dolana da gelesin
Ben de garışayım gönü hoşlara*

*Akşam oldu tren kalkar garından
Yandım Allah ayrılığın zarından
Kimi yavrusundan kimi yarından
Yine bugün ayrılığın günüdür
Sabahın erinde yolcu ettiler
Aklımı başımdan aldı gittiler
Götüren katırcı görmesin cennet
Beni nazlı yardan ayırt ettiler”
(Ataman ve Bilgiç [ty]: 72-73)*

*“İstanbul yolları bükülür gider
Zülüfler gerdana dökülür gider
Bir güzel de sevdiğini alamazsa
Genç çağında ömrü sökülür gider
Yüce dağ başında seni beklerim
Yüküm yıkılınca gene yüklerim
Kömür gözlerini sevdiğim yârim
Senden ayrılmış arttı dertlerim
Seher yeli her yellerden serindir
Yârdan ayrılanın derdi derindir
Ağlama güzelim dökme yaşını
Gider de gelirim Mevlâ kerimdir”
(Önder 1959: 1839-1840)*

Halk Oyunları

Sıra Gezme toplantıları içerisinde özellikle düğün ve sünnet gibi kutlama amacıyla tertip edilenlerde bilen kişiler tarafından halk oyunu da icra edilirdi. Halk oyunları genellikle 5-10 kişinin katılımıyla oynanırdı. Halay başlarken en usta oyuncu başı çekerken sıra ile diğer oyuncular da ona katılır. Oyunlar davul ve klarnet eşliğinde icra edilir. Oyunlara önce ağırdan başlanır ardından ritim artmaktadır. “Tekayak”, “İkiyak”, “Üçayak”, “Sıklama”, “Gecegü”, “Hayriye”, “Havaçor”, “Tamzara”, “Sinanlı”, “Kasap” (Demir vd. 2002: 33), “Pingan Kınası”, “Rumdiki”, “Tırnana”, “Meşenin Tepelisi”, “Sarhoş Barı”, “Temur Ağa”, “Karsın Kalesi” ve “Hırponi” (Çelikmen-Ünal [ty]: 37) gibi oyunları en meşhur olanlarıdır. Bunların yanında karşılık olarak oynanan ağır kol oyunları da vardır.

Seyirlik oyunlar

Sıra Gezme sohbetleri içerisinde alkol kullanılmayan genellikle genç ve orta yaşlıların toplantılarında sadece yüzük oyunu icra edilmektedir. Toplantının ortasında iki grup hâlinde oynanan oyunda kaybeden tarafa çeşitli cezalar verilmektedir. Genellikle bir sonraki toplantı için baklava, kadayıf, lög gibi yiyecek ile yanında içecek getirilmesi, kazanan tarafı sırtlarında evlerine götürmeleri, bir sonraki toplantının hizmetini yapmaları ya da masrafını karşılamaları, kaybeden tarafın başkanının sırtına semer vurulup diğer grubun başkanı da üzerine biner ve yenilen gruptan bir kişinin evine gidilerek yemek yedirilmesi, geceleyin inşaat hâlindeki bir binaya ok atılarak

herhangi bir aydınlatıcı aygıt kullanmadan oku bulup getirmeleri, kaybedenlerin sırtına odun sarılarak belirli bir mesafeyi yürüyüp gelmeleri, gösterilen bir yeri istenilen seviyede kazıp ardından doldurmaları, bahçe duvarı ördürülmesi gibi farklı cezalar verilirdi (K.K.2, 5, 6).

Yüzük oyunu Sıra Gezme toplantılarının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Hem eğlenerek hoşça vakit geçirmek hem de ceza verilecek olan kişilerin belirlenmesi için yüzük oyunu toplantıların en önemli eğlencesidir.

Oyuncuları: Eşit sayıda kişiden oluşan iki grup hâlinde oynanır.

Malzemeleri: Dokuz fincan, bir tepsi, bir yüzük ve küçük sofraya iskemlesi.

Kuralları: Belirlenen sayıyı bulan taraf oyunu kazanır. Oyuna ilk güldeste usulü ile başlanır. Yüzüğü arayan taraf ya ilk fincanda ya da son iki fincanda bulursa sıra kendilerine geçer. Diğer sayılarda bulurlarsa kapalı olan fincan kadar sayı karşı tarafa yazılır. Yüzüğü arayan kişinin fincanı açmadan önce “dolu” ya da “boş” olarak tahmin etmesi gerekir.

İşlevleri: Eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek, sohbet esnasında ceza alacak tarafı belirlemek.

Kurgusu: Yüzük oyununu oynayacak olan gruplar belirlendikten sonra oyunun biteceği sayı kararlaştırılır. Ardından oyuna kimin başlayacağı “güldeste” adı verilen bir uygulama ile belirlenir. İki grup dışından bir kişi dört fincandan birisine yüzüğü saklayarak salona getirir. Hangi grup yüzüğü bulursa o taraf ilk önce oyuna başlayıp yüzüğü saklar. Fincanlardan bir tanesinin tepesi sökülür ve bu parça yüzük olarak kullanılır. Bu fincana “*godik*” adı verilmektedir. Diğer fincanlara da “*karabaş*”, “*akbaş*”, “*büyükbaş*” vb. isimler verilir. Yüzük tepsideki dokuz fincandan bir tanesine saklanarak oyun başlar. Bir kişi fincanı kaldırmadan önce “dolu” ya da “boş” diyerek tahminde bulunur. Yaptığı tahmin tutmazsa karşı taraf yüzüğü saklamaya devam eder. Yüzüğü ilk ya da son iki fincanda bulan taraf yüzüğü saklama hakkını kazanır. Bir kişinin yanlış tahmin etmesi sonucunda kapalı olan fincan kadar sayı karşı tarafa verilir. Bu şekilde oyun belirlenen sayıyı bulana kadar devam eder (K.K.5). Yüzük buldukça oyuna uygun şekilde nükteli ve oyun sırasına göre türkü söylenir. Bir taraf 6 veya 7 defa bilmiş/bulmuş, öteki taraf 12 defa bulmuş ise damga vurma hakkında en çok bulan taraf sahip olur. Karşı taraftan bilhassa şakaya tahammülü olan bir oyuncunun alınına fincanın alt tarafı siyahlatılarak damga basılır. Oyun bu şekilde devam ederek 22 sayıyı bulan taraf oyunu kazanır ve bu sayıya “*destegül*” adı verilir. Destegülü birinci bölümü kaybeden taraf kazanırsa damgayı vuran taraftan bir kişi dili ile onu yalayarak temizler (Gür 1968: 4662).

“Yüzük oyunu yöresel Eğin türküleri eşliğince icra edilmektedir. Yüzük oyununun türküleri, yerine göre takdir hisleriyle dolu, yerine göre alaylı, bazen de müstehcen denecek kadar dokunaklıdır. Bu türküler vasıtasıyla taraflar birbirlerini överler veya yererler. Türküler yapı olarak dört mısradan oluşurken herhangi sabit bir hece vezni yoktur. Son mısra, yüzük bulunduğu zaman; “*Yalelli yalelli ağam çelebi*”, bulunmadığı zaman ise sakla-

yan taraftan; “*Yalelli yalelli bir vah zavallı*” nakaratıyla söylenir. Yüzük oyunun icra edilirken söylenen türkülerde “bir” sayısının olduğu dörtlükten başlanmaktadır:

Gelin *birden* başlayalım
Ayva turunç taşlayalım
Biz yüzüksüz nişleyelim³
Yalelli yalelli ağam çelebi
Sedirin köşe minderi
Altını üste dönderi
Yüzükçülerin mindarı⁴
Yalelli yalelli bir vah zavallı⁵
Yüzüğüm iki
Şu zarfta belki
Yüzüğüm kurnazdır tilkidir tilki
Yalelli yalelli bir vah zavallı⁶
Biner atın semizine
Gider yolun temizine
Bakın yüzükçü benzine
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Yüzüğüm üçtür
Zarfları tunçtur
Bulması güçtür
Yalelli yalelli ağam çelebi
Uzadan çıkar yollanır
Kürkünün peşi sallanır
Dinginsiz eşek kullanır
Yalelli yalelli bir vah çelebi
Mürde oh yalellim mürde
Yüzük mü uğrattı sizi derde
Duydunuz mu çıktık dörde
Yalelli yalelli ağam çelebi⁷
Bir turnacık bir turnacık
Yüzüğe yeni başladık⁸
Oyuncu başı utan azcık
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Meşeden meşeye şahin uçurdum
Ah ile vah ile ömrüm geçirdim

³ Nişle-: Ne yapmak.

⁴ Mindar: Murdar.

⁵ Gür, s. 4662: “*Yalelli yalelli, ağam çelebi*”

⁶ Gür, s. 4662: “*Yüzüğüm iki*

Şu zarfta belki

Yüzüğüm tilki

Yalelli yalelli, ağam çelebi”

⁷ Bu dörtlük yüzük bulununca söylenir.

⁸ Gür, s. 4662: “*Oyuna şimdi başladık*”

Yüzükçülere ben şerbet içirdim
Yalelli yalelli ağam çelebi⁹
Karşıdan gelir kıratlı
Bu oyun bize beratlı
Yüzükçü başı pek suratlı¹⁰
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Biner atın etlisine
Gider yolun otlusuna
Bakın yüzük dertlisine
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Çiğ süttten kaymak olmaz
Didarından doymak olmaz
Misafirdir kıymak olmaz¹¹
Yalelli yalleli bir vah zavallı¹²
Yalelli canım olduk yedi
Yüzükçüler boku yedi¹³
On bir yedi yetmiş yedi
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Tokat'tan gelir torbası
Acı soğanın ortası
Budur yüzükçü zorbası¹⁴
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Seksen koyun aldım bir yanı toklu
Bağımızın arkı mermer oluklu
Ne tez mahzun oldun bıyığı boklu
Yalelli yalelli bir vah zavallı¹⁵

Avazdan geliyor katır
Tırnakları kuma batır
Yüzükçü başı tanımam hatır¹⁶
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Tepsiye gezer elleri
Uzundur pabuç dilleri

⁹ Gür, s. 4662:

*“Meşeden meşeye şahin uçurdum
Ah ile vah ile ömrüm geçirdim
Yare şeker ezdim şerbet içirdim
Yalelli yalelli ağam çelebi”*

¹⁰ Gür, s. 4662: “Oyuncu başı pek suratlı”

¹¹ Gür, s. 4663: “Yüzükçüdür kıymak olmaz”

¹² Bu dörtlük takımında sohbet grubu dışından yabancı bir kişinin olması hâlinde söylenir.

¹³ Gür, s. 4663: “Yüzükçüler neler yedi”

¹⁴ Gür, s. 4663: “Yüzükçülerin zorbası”

¹⁵ Gür, s. 4663: “Seksen koyun aldım bir yanı toklu
Bahçemizin arkı mermer oluklu
Ne tez mahzun oldun sırma bıyıklı
Yalelli yalelli bir vah zavallı”

¹⁶ Gür, s. 4663: “Yüzükte tanımam hatır”

Tanrı'nın şaşkın kulları
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Pencereden bakışlılar
Ayva turunç atışlılar
Şimdi onlar tutuşurlar
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Parmağıyla işkil tutar
İşkilini müşkül tutar
Yüzük çıkmaz hapı yutar
Yalelli yalelli bir vah zavallı

Sen niye girdin araya¹⁷
Alırlar seni sıraya
Ben girmem sonra araya
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Gemiye çekerler tayı
Gemiciler alır payı
Seyreyleyin bedir ayı
Yalelli yalelli bir vah zavallı¹⁸
Berberlerde vardır leğen
Namerd olsun sana değen
Yüzükçü başı fincan beğen
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Evlerinin önü tağar
Teraziye koysan ağar
Kondikgilin bitli zağar
Yalelli yalelli bir vah zavallı

"Bizmişen'de vardır cami
Ardıç kabuğundan damı
Nerde yüzük çabuk tanı
Yalelli yalelli bir vah zavallı"¹⁹
Evlerinin önü üzüm
Yaprakları düzüm düzüm
İşte kör mü gözün
Yalelli yalelli ağam çelesi²⁰
Başına giyinmiş kavuk
Kulakları almış savuk²¹

¹⁷ Gür, s. 4663: "Sen neden geldin buraya"

¹⁸ Bu dörtlük daha ziyade damga vurulunca söylenir. Fincanın altı isle siyahlatılarak karşı tarafın oyuncularından birinin alınına damga vurulur.

¹⁹ Gür, s. 4663.

²⁰ Gür, s. 4663:

"Evlerinin önü üzüm
Salkımları düzüm düzüm
Çıktı yüzük kör mü gözün
Yalelli yalelli ağam çelesi"

²¹ **Savuk:** Soğuk.

Kondikgilin bitli tavuk
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Bu burun da burun mıdır?
Delikleri fırın mıdır?
Cart curt eden gerin midir?
Yalelli

Tepeler tepeler yüksek tepeler
Bazen yağmur bazen de kar sepeler
Takmış kulağına Mengûş küpeler
Yalelli

Biz beraber olduk size
Tepsiyi gönderin bize
Saklayıp verelim size
Yalelli yalelli ağam çebebi²²
Çarşıda helva satarsın
İçine hiyle²³ katarsın
Usul otur top atarsın
Yalelli yalelli ağam çebebi
Biz beraber olduk geçtik
Karlı buzlu sular içtik
Biz yüzükten vaz mı geçtik?
Yalelli yalelli ağam çebebi

Gezdim Urum’u, Kırım’ı
Gördün mü böyle burunu²⁴
Mübarek Moskof fırını
Yalelli yalelli bir vah zavallı
Bu tilki tilkinin şahı
Tuttu feriklerin ahı
Gine kömese²⁵ tıkarım vallahi
Yalelli yalelli ağam çebebi
Bir gemi aldım Mısır’dan
Yükünü tuttum hasırdan
Yüzüktür seni osurtan
Yalelli

Dimyat’tan aldım pirinci
Hıdivin keskin kılıncı
Sıvazla havucu havucu
Yalelli

Dama çıktım dam değil
Penceresi cam değil
Bundan sonra yenilirse gam değil

²² Oyunda beraberlik olması durumunda bu türkü söylenmektedir.

²³ **Hiyle:** Hile.

²⁴ Gür, s. 4663: “Görmedim böyle burunu”

²⁵ **Kömes:** Kümes.

Yalelli

Tepsiyi aldın mı sandın
Yokuşu yayla mı sandın
Berber Ali'nin taş ayva mı sandın
Yalelli

Ceplerinde kuru üzüm
Oturmuşlar düzüm düzüm
Yüzükçüsün iki gözüm
Yalelli

Tarlalarda top top diken
Dikenin boynunu büken
Dar sokakta eşek s...n
Yalelli

Çerezden aldım bir kutu
İçi dolu sıçanotu
Darıldın mı itin g..ü
Yalelli

Altında atın yağızı
Yüzükçülerin yavuzu
Yala mındar damganızı
Yalelli yalelli ağam çelebi"²⁶

3.6. Kapanış

Sıra Gezme toplantısı bir kişinin evinde üç gün boyunca yapılmaktadır. Üçüncü gecenin bitiminde grup dağılmadan önce bir sonraki sohbetin kimin evinde yapılacağı belirlenir. Sıra ya kura ile ya bir kişinin istekli olması ya da grup içerisinde bulunan sözü geçen kişinin söylediği birinde sonraki toplantı yapılır (K.K.1, 5).

4. Kemaliye Sıra Gezme Sohbet Toplantılarının İşlevleri

Kemaliye Sıra Gezme sohbetlerinin işlevlerini, halk bilgisi ürünlerinin işlevleri üzerine William Bascom tarafından hazırlanan "*Folklorun Dört İşlevi*" (Bascom 2005: 125-151) isimli makaleden hareketle dört ana başlık altında toplayıp değerlendirmek mümkündür (Fedakâr 2011: 30).

4.1. Eğlenme, Eğlendirme ve Hoşça Vakit Geçirme İşlevi

Kemaliye Sıra Gezme toplantılarının en başta gelen işlevi eğlenme, eğlendirme ve hoşça vakit geçirmektir. Günlük hayatın yoğun temposundan yorulan, maddî ve manevî olarak birtakım sıkıntılar yaşayan insanlar, bir araya gelip düzenledikleri toplantılarda belirli bir süre de olsa yaşadıkları zorluklardan kurtularak eğlenirler. Toplantılardaki en büyük eğlence şekli müzik, yüzük oyunu ve mâni atışmasıdır. Ayrıca bunların yanında anlatılan fıkralar, anekdotlar ya da hatıralarla üyelerin ve misafirlerin eğlenmeleri sağlanmış olmaktadır. Üyeler ve misafirler birlikte şarkılar söyleyerek güzel

²⁶ Bu dördlük karşı tarafa damga yalattırken söylenmektedir. *Her Yönüyle Kemaliye (Eğin)*, Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, İstanbul, 1996, ss. 475-480.

dakikalar geçirirken verilen yemek arasında hoş sohbetler edilip kaynaşmanın yanında insanların dert ve sıkıntıları da paylaşılır.

4.2. Eğitim ve Kültürün Genç Kuşaklara Aktarılması İşlevi

Folklorun bu işlevi, özellikle yazılı kültür geleneği olmayan veya sözlü kültür ortamının tek kültür ortamı olduğu toplumlarda, folklor ürünlerinin taşıdığı bilgiler tarihsel olarak gerçek ve öğretimleri son derece önemli olarak kabul edilir. Bu bağlamda folklor, kültürün aynası ve insanlara yönelik pratik kurallar ve klavuz olarak düşünülmektedir (Çobanoğlu 2010: 257).

Sıra Gezme sohbetleri içerisinde müzik icrasının yapılması, özellikle yöresel türkülerin çalınarak yeni nesillere aktarılmasında önemli bir etkenidir. Bu şekilde icra edilen türkülerin ezgisi ve sözleri doğru bir şekilde gençlere aktarılır. Bunun yanında yüzük oyunu başta olmak üzere çeşitli seyirlik oyunların icra edilmesi, halk oyunlarının oynanması, mâni atışmasının yapılması gibi yerel kültürel özellikler yeni nesillere katılımcı ve gözlemci yöntemleriyle aktarılmaktadır/öğretilmektedir. Çünkü insanların hafızalarında görsel ve işitsel öğeler daha kalıcı etki yaptığı için bu toplantılardaki aktivitelerde bir kişi katılımcı olmasının yanında ortamda izleyici olarak da bulunması geleneği öğrenmesi açısından önemlidir.

Sıra Gezme sohbetlerinin düzenlendiği dönemlerde kültürün bir parçası olan sosyal yardımlaşma faaliyetleri çok sık olarak yapılırdı. Sohbet grubu, toplantı esnasındaki görüşmelerde yörede özellikle kış aylarında odun, kömür sıkıntısı çekenlere yakacak yardımı, maddî zorluklar nedeniyle çocuğunu okutamayan, askerdeki evladına para gönderemeyen, nişanını ve düğününü yapamayan vb. durumda bulunan kişilere imkânları ölçüsünde maddî yardımda bulunulurdu. Mahallenin varsa sorunları tespit edilerek çözümü için gerekli mercilerle görüşmeler yapıp halledilmeye çalışılırdı. Sohbet grubu içerisinde ya da yörede herhangi bir sebepten dolayı aralarında husumet bulunan kişi veya aileler arasındaki sıkıntı çözülerek dargınlık ve kırgınlık ortadan kaldırılırdı (K.K.1, 4, 7).

Sıra Gezme sohbetlerine katılan gençler, toplum içerisinde nasıl davranıp nelere dikkat etmeleri, oturup kalkma ve yeme-içme âdâbının nasıl olduğu, genel görgü kurallarının neler olduğu gibi konularda görerek ve uygulamalı olarak tecrübe kazanırlardı. Sıra Gezme toplantıları, bu yönüyle sosyal bir eğitim yuvası sayılabilirdi (K.K.1, 2, 4).

4.3. Toplumsal Kurumlara ve Törenlere Destek Verme İşlevi

Folklorun bu işlevi, içinde yer aldığı kültürdeki icraları yapanlara ve bu icraları seyredip dinleyenlere, söz konusu kültürdeki ritüellerin toplumsal kurumları ve değerleri doğrulayıp onaylamasıdır. Böylece toplumsal kurum ve değerlerin güncelleşmesini, güçlenip kök salmasını sağlamaktadır (Çobanoğlu 2010: 256).

Eğin Fasil Grubu, ilçe merkezinde belirli aralıklarla düzenlenen Kemaliye (Eğin) Kültür Festivali'ne katılarak gösteri yapmaktadır. Bunun yanında valilik, kaymakamlık ve diğer resmî ve özel kurumların düzenlemiş oldukla-

rı toplantılar ve kültürel etkinliklerden davet alınması hâlinde gösteri icra edilmektedir. Bu şekilde hem yerel yönetim ve kurumların etkinliklerine bir destek verilmiş hem de fasıl grubunun tanıtımı yapılmış olmaktadır.

4.4. Toplumsal ve Kişisel Baskılardan Kurtulma İşlevi

Folklorun yerine getirdiği bir başka işlev ise önemli olmasına rağmen çoğunlukla gözden kaçırılan, kabul edilmiş davranış kalıplarına uygun hareket ediyor olmak ve bu yolla da meydana gelen toplumsal ve kişisel baskılardan kaçıp kurtulmayı sağlamaktır (Çobanoğlu 2010: 257). İnsanlar özellikle iş hayatında uyulması gereken prosedür ve kurallar neticesinde, çağın getirilerine bağlı olarak zaman zaman yerel ve ulusal sosyoekonomik yaptırımlara bağlı, günlük hayatta toplum tarafından oluşturulmuş genel kabullerin ortaya koyduğu çizgilere göre hareket etmek zorunda olduğu için sürekli bir baskı altında bulunmaktadır. Bu bakımdan Sıra Gezme toplantılarına katılan kişiler, yapılan eğlence ve sohbet ortamı içerisinde, günlük hayatta, iş, toplum ve aile ortamında meydana gelen baskılardan belirli bir süre de olsa kurtulabilmektedir.

SONUÇ

Sohbet toplantılarının Türkiye genelinde icra zemininin ve icracılarının azaldığı şu dönemde, Erzincan-Kemaliye Sıra Gezme sohbetlerinin geleneksel yapısına uygun olarak tertip edilmediği tespit edilmiştir. Kemaliye Sıra Gezme toplantılarının, yörede genç nüfusun fazla olmaması, kışı geçirmek için insanların farklı yerlere gitmesi, radyo, televizyon, internet gibi kitle iletişim araçlarıyla alternatif eğlence unsurlarının ortaya çıkması gibi sebeplerden dolayı günümüzde geleneksel yapısına uygun bir şekilde devam ettirilmediği gözlemlenmiştir. Fakat 1990'lı yılların başında ilk önceleri daha amatör bir şekilde Kemaliye'nin kültürüne ve müzikine gönül vermiş kişilerden oluşan küçük bir grup, belirli zamanlarda Eğin türkülerini hem çalıp hem de söylemeye başlamıştır. Daha sonra bu grubun faaliyetleri ilgili görmesiyle birlikte, 1992 yılında Ümit Yiğengil'in başkanlığında "*Kemaliye Kültür Turizm ve Folklor Derneği*" adında kurulan derneğin çatısı altında ortalama 15-16 kişiden oluşan "*Eğin Fasıl Grubu*" oluşturulmuştur. Her hafta Cuma akşamları, Eğin türkülerinin icra edilmesiyle gerçekleştirilen fasıl ile bu geleneğin müzik kısmı devam ettirilmektedir (K.K.1).

Kemaliye Sıra Gezme sohbetlerinin yapısı ve genel özelliklerinden hareketle, yöredeki zaman içerisindeki eğlence şekillerinin, toplu olarak yapılan sosyal organizasyonların, yardımlaşma ve dayanışma hassasiyetinin nasıl değiştiği tespit edilebilmektedir. Geleneksel tarzdaki eğlence şekillerinin amatör seviyede canlı olarak veya elektronik cihazlardan faydalanılarak müzik icrasının yapıldığı kafeterya tarzı mekânlara ya da çeşitli eğlence ağırlıklı organizasyonlara dönüştüğü, sosyal yardımlaşmanın daha çok devlet kanalıyla ya da bireysel olarak daha çok yapılmaya başlandığı görülmektedir. Buradan hareketle sohbet toplantılarının toplum üzerinde birleştirici ve çeşitli kültürel unsurların yaşatılmasına öncülük ederek geleneksel yapının korunmasına büyük bir katkısının olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDULKADİROĞLU Abdülkerim (1997). *Türk Halk Edebiyatı ve Folklor Yazı- ları*, Ankara: Akademi Kitabevi.
- ACAR Mustafa (2011). *Karabük Safranbolu Folkloru*, Ankara: Anıt Matbaa.
- AKBIYIK Abuzer (2006). *Şanlıurfa Sıra Gecesi*, Şanlıurfa: Elif Matbaası.
- AKDAĞ Hüseyin (1962). “Kemaliye Folkloru (Köy Tetkikleri)”, *Emekli Öğ- retmen Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 35, ss. 20-23.
- ALTINKAYNAK Erdoğan (2004). “Çankırı’da ‘Yâren’ Kültürünün Kırım Ka- ray Türklerindeki Benzeri ‘Konuşma’”, *Yâren Kültürü ve Çankırı, Çankı- rı Valiliği II. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, Çankırı, 17-18 Eylül, ss. 60-65.
- ARSTANBEK Karsten (2004). *Kırgızskiye İğri, Razvleçeniye*, Bişkek: İlim Yayınevi.
- ATAMAN Sadi Yaver (1973). “Anadolu Efe ve Yâren Dernekleri, Seymen Kuruluşları, Oyun ve Musikileri”, *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri*, Millî Folklor Enstitüsü Yayınları, Ankara, ss. 315-339.
- BASCOM William (2010). “Folklorun Dört İşlevi”, çev: Ferda Çalış, red: Sel- can Gürçayır, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*, yay. haz. M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır, Geleneksel Yay., Ankara, ss. 71-86.
- BAŞOĞLU Bekir (1980). “Boyabat Yöresi Folkloru: Ferfene”, *Türk Folkloru*, Cilt: 2, Sayı: 15, s. 20.
- ÇAĞATAY Neşet (1974). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Ankara: Ankara Üni- versitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- ÇELİKMEN Mustafa Feridun ve Günhan ÜNSAL [ty]. *Kemaliye (Eğin) Kent Rehberi*, Bizim Matbaa.
- ÇOBANOĞLU Özkul (2010). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihinin Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- DAĞLI Hikmet Turhan (1935). “Sohbetler ve Gezekler”, *Halk Bilgisi Haberle- ri*, Sayı: 45, 15 Şubat, ss. 212-216.
- DEMİR Cemal, Zeki AVŞAR, İbrahim SALAR ve Nesrin GÜLEN (2002). *Kema- liye*.
- Eğin Türkülerinde Yaşayan Adam: Mustafa Özgül*, der. Necdet Özgül, hzl. Hacı Ali Ataman ve Tahsin Bilgiç [ty], Ankara: Kemaliye Kültür ve Kal- kındırma Derneği Kültür Yayını.
- EKE Metin (2014). *Erzincan Folkloru*, İstanbul: Can Yayınları.
- EKEN KÜÇÜKAKSOY Merve (2012). *Kültürel Kimliğin Müzik Yoluyla Sunu- mu: Kemaliye (Eğin)’de Kültürel Gösterim Biçimleri*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- EKİCİ Metin (2007). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- EKİCİ Metin (2008). “Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değer- lendirme”, *Millî Folklor*, Yıl: 20, Sayı: 80, ss. 33-38.
- EKİM Gökhan (2012). “Sohbet Toplantılarında, Topluluğun Kuruluşuna Yönelik Gerçekleştirilen İlk Toplantı ve Önemi”, *Çankırı Karatekin Üni- versitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, ss. 97-110.

- ER Tülay (1988). *Simav İlçesi ve Çevresi Yâren Teşkilatı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- ERASLAN Nurettin (1943). "Kemaliye 'Eğin' Mani ve Türküleri", *Kopuz Dergisi*, Sayı: 8-9, ss. 197-198.
- ERBİLEK İsmail Nami (1941). "Senirkent'te Gezek", *Halk Bilgisi Haberleri*, Sayı: 120, Birinci Teşrin, ss. 287-288.
- ERKUT Selami (1958). *Mudurnu Tarih Coğrafya ve İctimaî Durum*, Ankara.
- EROĞLU Türker (1994). "Nevşehir ve Elazığ'da Sıra Odaları ve Kürsübaşı Sohbetleri", *I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, Halk Edebiyatı, Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence, Gelenek, Görenek, İnançlar*, Cilt: 2, 22-23 Aralık 1994, ss. 197-203.
- ERTEKİN Eşref (1940). "Çorum'da Yüzük Oyunu (1), Sıra Gezme ve Sıraya Dizme ve Söylenilen Çığsaklar (2)", *Çorumlu*, 3/27, ss. 824-829.
- FEDAKÂR Selami (2011). "Dursunbey Barana Geleneği", *Somut Olmayan Kültürel Miras: Barana Dursunbey-Balıkesir*, İzmir: Egetan Bas. Yay. Tan. Rek. San. Tic. Ltd. Şti., ss. 21-34.
- GÜR Mehmet Hilmi (1968). "Eğin'de Yüzük Oyunu", *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 11, Sayı: 223, ss. 4662-4663.
- HASAN Fahri İbrahim (1998). *Yasenovo Folkloru*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Şumen: Şumen Ediskup Konstantin Üniversitesi.
- Her Yönüyle Kemaliye (Eğin)*, İstanbul: Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, 1996.
- <http://www.kemaliye.bel.tr/belde.htm>. (erişim tarihi: 09.11.2015)
- İNAN Rauf (1966). *Köylerde Boş Zamanı Değerlendirme (Köyümüzün Kaderi)*, Boş Zamanları Değerlendirme Semineri Halk Sağlık Eğitimi Komitesi, İstanbul.
- KAZANCIGİL Ratip (1993). *Edirne Helva Sohbetleri ve Kış Gecesi Eğlenceleri*, Edirne: Türk Kütüphanecileri Derneği Edirne Şubesi Yayınları.
- KİŞMİR Celaleddin (1966) "Folklor: Konya'da Helva Sohbetleri", *Çağrı*, Sayı: 100, ss. 9-10.
- NARLI Mehmet (2002). "Romanda Zaman ve Mekân Kavramları", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 7, ss. 91-106.
- NASRATTINOĞLU İrfan Ünver (1976). *Afyonkarahisar Folklorundan Damlalar*, Ankara: Aşık Matbaası.
- ÖZDEMİR Nebi (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÖNDER Ali Rıza (1959). "Eğin Manileri", *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 5, Sayı: 155, ss. 1839-1840.
- ÖZTÜRK MERDİN Alev (2016). "Ahilikten Kaynaklanan Kırşehir Sohbet Toplantıları", *Anadolu Sohbet Gelenekleri ve Yaren Sempozyumu*, Basılmamış Bildiri Metni, Çankırı, ss. 1-10.
- SURAL Mahmut (1963). "Konya'da Eski Oturak Âlemleri", *Türk Folklor Araştırmaları*, Yıl: 15, Cilt: 8, Sayı: 171, Ekim, ss. 3203-3206.
- TEZCAN Mahmut (1989). *Sosyal Değişme Sürecinde Çankırı Yârân Sohbetleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

- TOSUN İsmail (1969). *Tarihi Sosyal Kültürel ve Turizm Yönü İle Kula*, İzmir: Abajoli Matbaacılık ve Ticaret Koll. Şti.
- TURDİ Abdülşekür (1982). “Halkın Sanat Okulu Uygur Halk Meşrepleri”, *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Cilt: IV, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay., ss. 559-585.
- TURHAN Salih ve Nail TAN (2001). *Artvin Halk Müziğine Giriş*, Ankara: Artvin Valiliği Kültür Yayınları.
- UZUNOĞLU Sadık (1950). “Kütahya’da Gezek Âlemleri”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Yıl 2, Cilt: 1, Sayı: 14, Eylül, ss. 222-223.
- ÜÇER Müjgan (2001). “Sivas’ta Eski Evler ve Oda Açma Geleneği”, *Prof. Dr. Zafer Bayburtlu Armağanı Sanat Yazıları*, Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi, ss. 583-595.
- ÜÇOK Hacıseyhoğlu Hasan (2002). *Çankırı Tarih ve Halkiyatı*, Ankara: Okuyan Adam Yayınları.
- ÜNLER A. Nadi (1941). “Gece Toplantıları”, *Başpınar Aylık Kültür ve Edebiyat Mecmuası*, Yıl: 2, Sayı: 24, Şubat, ss. 10-11.
- YAKICI Ali (2010). “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Somut Mekânı: Konya Barana Odaları”, *Millî Folklor*, Yıl: 22, Sayı: 87, ss. 94-100.
- YAKUPOĞLU Yusuf, Mahmut SAMAROĞLU, Süreyya BEDESTENLİOĞLU ve Halis CİNLİOĞLU (1968). *Tokat İl Yıllığı 1967*, Ankara: Doğu Matbaacılık ve Ticaret Ltd. Şirketi Matbaası.
- YALÇIN Hayrettin (1944). “Gerede’de Folklor Denemeleri: Sohbet”, *Abant*, Cilt: 1, Sayı: 2, Eylül-Birinci Teşrin, Bolu, ss. 55-58.
- YÖNETKEN Halil Bedi (2006). *Derleme Notları I*, Ankara: Sun Yayınevi.
- YÜZBAŞIOĞLU Muammer (1952). “Akşehir ve Sıra Yârenleri”, *Türk Folklor Araştırmaları*, Cilt: 2, Sayı: 40, Kasım, ss. 635-637.

KAYNAK KİŞİ DİZİNİ²⁷

- K.K.1:** Şevket GÜLTEKİN, 1961, Lise, Emekli Memur, Kemaliye-ERZİNCAN.
- K.K.2:** Mustafa HAZNEDAR, 1947, Lise, Emekli (Dönemin Belediye Başkanı), Kemaliye-ERZİNCAN.
- K.K.3:** Sami AYTEKİN, 1950, Ortaokul, Emekli Memur, Kemaliye-ERZİNCAN.
- K.K.4:** Nuri GÜLTEKİN, 1953, Ortaokul, Nakliyecisi, Kemaliye-ERZİNCAN.
- K.K.5:** İbrahim KARAMÜRSEL, 1968, İlkokul, Berber, Akçağa Köyü-Kemaliye-ERZİNCAN.
- K.K.6:** Naci BÜLENT, 1946, Ortaokul, Emekli, Kemaliye-ERZİNCAN.
- K.K.7:** Abdullah ATAMAN, 1944, Üniversite, Emekli-Gazeteci, Taybelen Köyü-Kemaliye-ERZİNCAN.
- K.K.8:** Ahmet Mesut KARACA, 1992, Üniversite, Otelci, Kemaliye-ERZİNCAN.
- K.K.9:** Nurettin Oğuz ERDAL, 1992, Üniversite, İşçi, Kemaliye-ERZİNCAN.
- K.K.10:** İsim yok, Kemaliye-ERZİNCAN.

²⁷ Çalışmamızda bilgilerinden yararlandığımız kaynak kişilerin künyeleri “ad, soyad, doğum tarihi, eğitim durumu, meslek, adres” sıralamasına göre verilmiştir. Metin içerisinde ise “K.K.1” örneğinde olduğu gibi belirtilmiştir.

- K.K.11:** İsim yok, Kemaliye-ERZİNCAN.
K.K.12: İsim yok, Kemaliye-ERZİNCAN.
K.K.13: Recep ÇAKMAK, 1962, Üniversite, Emekli, Tosya-KASTAMONU.
K.K.14: Ekrem ÇAVUŞ, 1958, Üniversite, Ziraat Mühendisi, Sandıklı-AFYON-KARAHİSAR.
K.K.15: Ahmet NAYAN, 1964, Lise, Ticaret Odası Genel Sekreteri, Sandıklı-AFYONKARAHİSAR.
K.K.16: Nihat KAZAZOĞLU, 1941, Üniversite, Emekli Öğretmen, Merkez-ELAZIĞ.
K.K.17: Mehmet DEMİRBAĞ, 1932, Ortaokul, Emekli (Mahallî Ses Sanatçısı), Palu-ELAZIĞ.
K.K.18: Lokman TASALI, 1929, Üniversite, Emekli Albay, Harput-ELAZIĞ.
K.K.19: Ahmet MENGÜÇ, 1960, İlköğretim, Gazeteci-Yazar, Yukarı Güneyse Köyü-Oğuzeli-GAZİANTEP.
K.K.20: Mustafa İNAL, 1955, Ortaokul, Çiftçi, Akça Köyü-Karkamış-GAZİANTEP.
K.K.21: Bülent AĞCABEY, 1969, Lise, Gazeteci-Yazar, Merkez-GAZİANTEP.
K.K.22: Sabahattin ŞEKER, 1970, Yüksekokul, Memur, Esenyurt Köyü-GÜMÜŞHANE.
K.K.23: Osman NEBİOĞLU, 1951, Lise, Esnaf, Dört Konak Köyü-GÜMÜŞHANE.
K.K.24: Turan TUĞLU, 1935, Lise, Gazeteci, Kelkit-GÜMÜŞHANE.
K.K.25: Şehri KARA, 1967, Ortaokul, Şoför, Üzümlü Kasabası-Erbaa-TOKAT.
K.K.26: Mustafa HAZNEDAR, 1972, İlkokul, İşçi, Üzümlü Kasabası-Erbaa-TOKAT.
K.K.27: Zülgayır DOĞRU, 1958, Lise, Memur, Üzümlü Kasabası-Erbaa-TOKAT.
K.K.28: Vedat GÜLDOĞAN, 1950, Üniversite, İnşaat Mühendisi, Karşıyaka-İZMİR.
K.K.29: Mevlüt MERGEN, 1944, Lise, Matbaacı/Gazeteci, Merkez-DİYARBAKIR.
K.K.30: Aziz Kadri ÖZYILDIZ, 1960, Yüksekokul, Turizm İşletmecisi, Gazi Köşkü-DİYARBAKIR.
K.K.31: Halit AYDOĞDU, 1966, İlkokul, Çiftçi, Pamukçu Kasabası-BALIKESİR.
K.K.32: Beyhan KIZMAZER, 1947, Üniversite, Emekli Öğretmen, Merkez-BALIKESİR.
K.K.33: Aydın KARAGÖZ, 1967, Yüksekokul, Memur, Pamukçu Kasabası-BALIKESİR.
K.K.34: Ahmet TEKİN, 1940, İlkokul, Emekli, Pamukçu Kasabası-BALIKESİR.
K.K.35: Mehmet Sait KÜÇÜK, 1950, Ortaokul, Müzisyen, Merkez-URFA.
K.K.36: Musa KALDI, 1959, Ortaokul, Esnaf, Merkez-URFA.
K.K.37: Hasan AÇIKGÖZ, 1959, Üniversite, Biyolog, Merkez-URFA.